

MOGUĆNOSTI PREVENCIJE RIZIČNIH PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

MARINA ĐURANOVIĆ
OŠ Okučani, Okučani
VALENTINA OPIĆ
Dječji vrtić "Radost", Novska

UDK: 364.442.8:37.015.3-053.4
Pregledni članak
Review article

Primljeno
: 2013-12-16
Received

SAŽETAK

Svakim danom sve je više djece koja pokazuju različita, često neprihvatljiva ponašanja: u svojim obiteljima, na javnim mjestima, u vrtićima ili školama. Brojni su razlozi zbog kojih djeca počinju usvajati obrasce rizičnog ponašanja. Jedan od njih je svakako i nezadovoljavanje djetetovih potreba (od obitelji, uže i šire društvene zajednice) na njima primjeren način. Potreba ranog uočavanja rizičnih čimbenika iz neposrednog okruženja djeteta koji mogu biti uzroci rizičnih ponašanja dobivaju sve veći značaj, posebice stoga što djeca u koje su rano uočena rizična ponašanja bivaju izložena riziku koji će se kasnije prepoznati kao socijalna nekompetentnost. Rizična ponašanja znak su ili poziv djeteta za pomoć. Kako bi se spriječila pojava rizičnih ponašanja u djece, nužno je preventivno djelovati. Pedagoška prevencija treba biti kvalitetno osmišljena i provedena u odgojno-obrazovnom procesu. U ovom radu pokušat će se definirati rizična ponašanja djece, prikazati će se neki od rizičnih čimbenika koji potiču rizična ponašanja te naglasiti važnost kvalitetne pedagoške prevencije.

KLJUČNE RIJEČI: *dijete, rizični čimbenici, rizična ponašanja, pedagoška prevencija*

UVOD

Broj djece koja imaju problema u ponašanju svakodnevno se povećava. Odrasli (roditelji i odgajatelji) postaju nemoćni pred sve učestalijim i različitijim oblicima dječjih *ispada*. Neprimjerena dječja ponašanja manifestiraju na svim mjestima: u obitelji, na ulici, igralištu, u parku, trgovini, restoranu, vrtiću ...

Međutim, za mnoga društveno neprihvatljiva ponašanja djece odgovorni su upravo odrasli. Oni su ti koji su dužni zadovoljiti njihove osnovne potrebe, poticati i razvijati njihovu socijalnu kompetenciju, samopoštovanje i samopouzdanje te ih na taj način osposobiti za uspješno funkcioniranje u društvu.

Nažalost, još uvijek je veliki broj djece koja su zanemarena i koja ne žive u toplom i sigurnom obiteljskom i društvenom okruženju. Novo,

postmodernom društvu nameće nam neke nove vrijednosti i stilove života. Obitelji teže privilegiranom položaju u društvu i stjecanju što većeg materijalnog bogatstva. Društvene vrijednosti su se sasvim promijenile: novac koji je nekoć bio tek sredstvo za preživljavanje i nalazio se na dnu ljestvice društvenih vrijednosti danas izbija na sam njezin vrh. Osnovne ljudske i duhovne vrijednosti potisnute su u drugi plan. Konkretnije, kako to navode Shaw i Wood (2009:178): "Jurnjava i nadmetanje u obrazovanju ruši utočište koje je nekoć spadalo u dragocjenu domenu ranog djetinjstva. To utočište su karakterizirale igre koje današnji roditelji smatraju čistim gubljenjem vremena: gaganje po lokvama, šetanje po parku i traženje djeteline s četiri lista, igranje skrivača iza grmlja i crtanje kredom po pločnicima".

U današnje vrijeme mali je broj roditelja koji kvalitetno provode vrijeme sa svojom djecom. Rijetki su oni koji nastoje proniknuti u tajnu dječje duše i otkriti sve strahove i probleme koji ih muče. Stoga se ne trebamo čuditi djeci kada nastoje zadovoljiti svoje potrebe na društveno neprihvatljiv način i kada se neprimjereno ponašaju. Nismo im pomogli da u određenom trenutku nauče drugačije, pa su ona usvojila obrazac ponašanja koji im se učinio najučinkovitijim.

Svakako su alarmantni rezultati istraživanja provedenog na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu prema kojima oko 7% djece predškolske dobi manifestira šest i više oblika poremećaja u razvoju i ponašanju, dok se jedan oblik poremećaja javlja u 20-30% djece (Jurčević-Lozančić, 2005).

RIZIČNA PONAŠANJA DJECE PREDŠKOLSKE DOBI

Sam pojam *rizična ponašanja* vrlo je kompleksan, pa se javljaju brojne teškoće i nedoumice kada ga se želi definirati. U znanstvenoj literaturi nalazimo njegova različita tumačenja, kao i brojne sinonime koji se za njega koriste. Međutim, u radu smo se odlučili koristiti upravo za ovaj termin jer je riječ o djeci niske kronološke dobi te još uvijek imamo prostora i vremena intervenirati kako se ta rizična ponašanja ne bi razvila u veće i ozbiljnije poremećaje.

Nazor i suradnici (2002) rizičnim ponašanjem smatraju svako ono koje se može opisati kao smjelo ili opasno. Rizičnim ga doživljava i opisuje okolina. Takvo ponašanje može ugroziti samu osobu ili pojedinca i/ili grupu u okolišu. Ova ponašanja su iritirajuća, netolerantna, remete uspostavljenu ravnotežu.

Rita i John Sommers-Flanagan (2006) navode da djeca koja imaju probleme u ponašanju sustavno krše norme, pravila i zakone koji vrijede za njihovu dob. Takva djeca vrlo malo mare za prava drugih i često upadaju u nevolje: kradu, nasilna su prema drugima, svoj bijes često iskaljuju na

životinjama ili nečijoj imovini. Ona imaju malo razumijevanja za prijatelje i vrlo malo poštovanja za odrasle.

Važno je napomenuti da se rizična ponašanja djece predškolske dobi razlikuju od rizičnih ponašanja djece osnovnoškolske i srednjoškolske dobi po svojim manifestacijama, učestalosti, kao i po kontekstu u kojem se javljaju.

Široka je lepeza rizičnih ponašanja koja manifestiraju djeca predškolske dobi, međutim u radu ćemo se osvrnuti samo na ona koja se u literaturi spominju kao najučestalija, a to su: prkos, nametljivost, agresivnost, laž te potištenost i povučенost (Čuturić, 1994.; Ljubetić, 2001.; Živković, 2006.; Rumpf, 2006.).

Prkos (neposlušnost, otpor) se vrlo često javlja u ponašanju djece predškolske dobi. To je oblik pobune protiv roditelja, odnosno autoriteta čijoj se riječi mora pokoravati. Dijete se može roditeljima odupirati otvoreno neprihvatajući ono što roditelji traže, ili taj otpor može biti pasivan tako da se izbjegavaju njihovi zahtjevi (Čuturić, 1994). Pojava prkosnog ponašanja javlja se na kraju treće godine života kada dijete pravi svoje prve korake prema otkriću vlastitog Ja te isprobava vlastitu volju i htijenje (Rumpf, 2006). Pojava prkosa u velikoj mjeri ovisi o ponašanju odraslih (Nickel i Schmidt-Denter, 1995, prema: Rumpf, 2006). To je svojevrsan odgovor djeteta na ponašanje nekoga drugoga (roditelja, odgajatelja, vršnjaka). Prkosno ponašanje predstavlja pokušaj djeteta da svojevrsnom prisilom skrene pozornost na sebe i postigne posebne povlastice, pa je takva djetetova ponašanja potrebno preusmjeravati u prihvatljive oblike ponašanja (Ljubetić, 2001).

Nametljivost se javlja kao odraz djetetove želje da skrene pozornost na sebe. Nametljivo dijete uvijek se želi istaknuti i biti u prvom planu. Sklono je prenemaganju, uobraženosti, budalastom ponašanju, napadnom oblačenju i slično. Uzroci takva ponašanja mogu biti: ljubomora, razmaženost, nesigurnost, osjećaj nevoljenosti, introjeksijska stavova roditelja (Zrilić, 2011). Jačanjem samopouzdanja i razvijanjem pozitivne slike o sebi moguće je prevenirati takve oblike ponašanja (Ljubetić, 2001).

O **agresivnosti** se radi kada postoji namjera da se nekoga povrijedi ili da se nešto uništi. Razlikujemo agresiju koja je rezultat ljutnje, bijesa i onu koja je usmjerena postizanju nekog cilja (igračke, slatkiša, privilegije i slično). Ako dijete opaža da agresivno ponašanje dovodi do cilja, može ga koristiti kao *instrument*, npr. da agresijom prema slabijem djetetu postigne materijalnu korist ili pažnju druge djece (Živković, 2006). Agresivnost možemo podijeliti na fizičku, verbalnu i relacijsku. Osim ove podjele u literaturi se spominju i tri oblika dječje agresivnosti: normalna, neprijateljska i potisnuta agresivnost. Normalna agresivnost nema neprijateljsko značenje. Pojavljuje se tijekom dječjeg razvoja i ona vodi dijete k samostalnosti i prodornosti u društvu. Neprijateljska agresivnost ima dva oblika: heteroagresivni i autoagresivni. Heteroagresivni se očituje prema drugima (ljudima, životinjama, predmetima),

dok je autoagresivni usmjeren prema sebi (grizenje noktiju, čupanje kose i slično). Potisnuta agresivnost pojavljuje se u slučajevima jakog straha od kazne i može imati heteroagresivni oblik. Ova agresivnost može se očitovati i u psihosomatskim smetnjama (Čuturić, 1994). Odrasli moraju pomoći djeci u svladavanju agresivnog ponašanja i jasno im postaviti granice u ponašanju koje se moraju uvažavati.

Prvi oblici **laganja** javljaju se u ranom djetinjstvu, najčešće između četvrte i pete godine života. Djeca lažu radi postizanja željenog cilja, opravdavanja, izbjegavanja kazni, izbjegavanja neželjenog posla, dobivanja nagrade ili zbog brojnih drugih razloga (Bouillet i Uzelac, 2007). U predškolskoj se dobi namjerna laž i dječja mašta mogu isprepletati te ih treba pažljivo razlikovati (Ljubetić, 2001).

Potištenost je emocionalni poremećaj koji se javlja u predškolskoj dobi, ali je obično povremen i kratkotrajan. Budući da ova pojava nije ometajuća za okolinu obično joj se ne poklanja dostatna pozornost (Ljubetić, 2001). Međutim, u slučajevima kada potištenost u djece postane učestala odrasli joj moraju pokloniti pozornost jer ona može biti preteča dubljih emocionalnih poremećaja.

Povučenost označuje ponašanje djeteta koje je pretežito mirno, tiho, osamljeno, koje mnogo mašta, nema stalne prijatelje. Takvo ponašanje obično je odraz osobne nesigurnosti i nepovjerenja u druge. Posrijedi je manjak zadovoljavajućih socijalnih odnosa, koji rezultiraju neugodnim emocionalnim stanjem, a uglavnom su posljedica nezadovoljenih potreba za pripadanjem i ljubavi (Bouillet i Uzelac, 2007).

Dakle, činjenica je da rizična ponašanja onemogućavaju djecu u uspješnom funkcioniranju u društvu. Djeca koja ne razviju barem minimalnu kompetentnost u društvenim odnosima, posebno s vršnjacima, bivaju izložena riziku koji će se manifestirati kao socijalna nekompetentnost kasnije u životu. Tako primjerice djeca koja u ranom djetinjstvu ne postignu odgovarajuću razinu socijalne kompetencije, u pubertetu, adolescenciji i odrasloj dobi mogu razviti negativan odnos prema drugima, koji se očituje u rigidnosti, sebičnosti, stereotipnosti, autoritativnosti te u ponašanjima koja se prepoznaju kao: maloljetnička delinkvencija, akademski neuspjeh, poremećaji ponašanja i dr. (Tremblay, 1992.; Fountain, 1995.; Ladd, 1999.; prema: Katz i McClellan, 1999).

RIZIČNI ČIMBENICI U RAZVOJU RIZIČNIH PONAŠANJA DJECE

Posljednjih desetak godina u području istraživanja rizičnih ponašanja velika se pozornost posvećuje identificiranju i proučavanju čimbenika koji iniciraju rizična ponašanja djece i mladih.

Rizični čimbenici (Coie i sur., prema: Bašić, 2000) definiraju se kao bilo koji utjecaji koji pojačavaju vjerojatnost prvog pojavljivanja rizičnog ponašanja i njegova napredovanja prema vrlo ozbiljnom stanju. Oni se odnose podjednako na one iz područja prenatalnog i biološkog do širokih okolnosti i uvjeta u kojima djeca žive. Oni su, dakle, ili individualnog ili kontekstualnog karaktera.

Kao jedan od važnih rizičnih čimbenika koji utječe na pojavu rizičnih ponašanja u djece, Amato (2001, prema: Ziv i Sorongon, 2011) ističe život samo s jednim roditeljem (ocem ili majkom). Navedeni autor smatra da život s jednim roditeljem predviđa nižu razinu socijalne kompetencije, kao i višu razinu problema u ponašanju.

Okolnosti koje doprinose razvoju neprikladnog ponašanja u djece je stresno obiteljsko okruženje koje obilježava manjak roditeljske uključenosti, svakodnevni život roditelja pod stresom te manjak poželjnih oblika roditeljskog ponašanja (Gershoff i sur., 2007.). Sociodemografski čimbenici koji su povezani sa stresnim obiteljskim okruženjem uključuju: visinu obiteljskih prihoda, bračni status roditelja, roditeljsko obrazovanje te razinu kriminala i nasilja u djetetovu okruženju (Margolin i Gordis, 2000.; Schultz i Shaw, 2003.; Bašić, 2008). Kada su svi navedeni čimbenici na zadovoljavajućoj razini (npr. viša razina obrazovanja roditelja, život s oba roditelja i sl.), oni tada predstavljaju zaštitne čimbenike za razvoj rizičnih ponašanja. Međutim, kada se bilo koji od ovih čimbenika nađe u nepovoljnoj razini (npr. niža razina obrazovanja roditelja, izloženost djeteta kriminalu i nasilju i sl.) dijete je u većem riziku za razvoj rizičnih oblika ponašanja (Bašić, 2008.; Ziv i Sorongon, 2011). Niži prihodi i niža razina obrazovanja majke povezani su s nižom razinom socijalne kompetencije djeteta u vrtiću (Morris i Gennetian, 2003.; Downer i Pianta, 2006).

Zlostavljana i zanemarena djeca u visokom su riziku za usvajanje i manifestiranje eksternaliziranih problema u ponašanju (Kotch i sur., 2008), a nerijetko nastavljaju agresivno i delinkventno ponašanje i u odrasloj dobi. Prema rezultatima provedenih istraživanja djeca zlostavljana u dobi mlađoj od 5 godina u većem su riziku za razvoj problema u ponašanju od djece koja nisu bila zlostavljana ili su zlostavljana u kasnijoj životnoj dobi (Keiley i sur., 2001, prema: Woodruff i Lee, 2011). Također, djeca rođena od tinejdžerskih majki podložnija su usvajanju i manifestiranju rizičnih ponašanja (Spieker i sur., 1999, prema: Woodruff i Lee, 2011).

Djeca koja odrastaju u obiteljima, u kojima vladaju negativni odnosi između roditelja i djece te u kojima roditelji grubo discipliniraju dijete u ranoj dobi, imaju veću vjerojatnost za razvoj eksternaliziranih problema u ponašanju u kasnijoj životnoj dobi (Živković, 2006.; Prinzie i sur., 2006, prema: Woodruff i Lee, 2011).

Svakako je važno napomenuti da postoje indicije da, u kombinaciji, okolinski čimbenici rizika snažnije utječu na razvoj rizičnih ponašanja djece od genetskih čimbenika (Brendgen i sur., 2006).

PREVENCIJA RIZIČNIH PONAŠANJA - IZAZOV OBITELJI, VRTIĆU, ZAJEDNICI

Prevencija rizičnih ponašanja izazov je svima: obitelji, vrtiću i lokalnoj zajednici.

Prije svega, postavlja se pitanje što se podrazumijeva pod pojmom prevencija?

Prevencija dolazi od latinske riječi *praevenire* što znači predusretanje, prethodna zaštita, sprečavanje, izbjegavanje unaprijed (Klaić, 1989).

Bašić (2009:65) prevenciju smatra procesom kojim se želi "smanjiti incidencija i prevalencija poremećaja u ponašanju te rizičnih ponašanja djece i mladih". Kada se govori o djeci predškolske dobi, tada prevencija podrazumijeva ulaganje u kvalitetu života djeteta tijekom njegova boravka u vrtiću.

Obitelj

S pedagoškog gledišta obitelj je temeljna odgojno-socijalna zajednica. Njezina se zadaća ne iscrpljuje samo u biološko-reproduktivnoj ili ekonomskoj funkciji, nego je ona i značajna društvena kategorija u kojoj pojedinci zadovoljavaju svoje individualne i skupne potrebe: potrebu za ljubavlju, brižnošću i sigurnošću; potrebu za povjerenjem i poticanjem; osjećaj pripadanja, primanja i davanja. U njoj se uspostavljaju složeni emocionalno-socijalni odnosi koji imaju značajan utjecaj na kasniji cjelokupni život svakoga pojedinca (Previšić, 2003:193).

Obitelj ima veliku odgovornost prema djetetu. To je mjesto gdje dijete stječe prva znanja, razvija vještine, usvaja vrijednosti i norme ponašanja. Kroz obiteljske odnose dijete gradi sliku o sebi kao i o drugim ljudima.

Nažalost, obiteljska okruženja u kojima djeca odrastaju nisu uvijek podržavajuća i brižna. Svakim danom sve je više obitelji u kojima vladaju loši obiteljski odnosi, svađe, sukobi te brojni drugi oblici nasilničkog ponašanja. U takvim obiteljima djeca su zanemarena, izložena stresu i nasilju i samim time sklonija usvajanju i manifestiranju različitih oblika rizičnog ponašanja.

Biti dobar roditelj danas je veliki izazov. Možda su svu kompleksnost roditeljstva najzanimljivije opisali Rita i John Sommers-Flanagan (2006) tvrdeći metaforički da je roditeljstvo istodobno i umjetnost i znanost. Odgojiti zdravo, normalno i uspješno dijete nije jednostavno. Pri obavljanju ove teške i odgovorne zadaće roditelji nerijetko trebaju pomoć države i njezinih institucija.

Bašić (2009) navodi mogućnost i potrebu organiziranja roditeljskih treninga, grupa roditeljske potpore, edukacije roditelja tiskom, medijima, radionicama, predavanjima i sl. Budući da je roditeljstvo odgovoran i kompleksan posao, Filipović (2009) smatra da roditelji trebaju stjecati nove spoznaje, vještine, mijenjati svoja ponašanja, odnosno kontinuirano raditi na poboljšanju roditeljskog djelovanja. Autorica ističe važnost organiziranja "Škole za roditelje". "Tek stvaranjem boljeg obiteljskog okruženja, moguće je očekivati od djeteta da nauči bolje funkcionirati na obiteljskoj razini, među vršnjacima i šire" (isto: 26). Prednost ovih škola je što se lako organiziraju, traju relativno kratko, za njih ne trebaju velika financijska sredstva, a roditeljima daju bitne informacije i smjernice za oblikovanje kvalitetnijih odnosa. "Škole za roditelje" su osmišljene kao mjesta na kojima će oni dobivati pomoć i podršku za biranje i prakticiranje djelotvornijih odgojnih postupaka, a ne kritiku za svoje pogreške i propuste koje su učinili bilo iz neznanja ili iz neobavještenosti. Brojne europske zemlje (Njemačka, Austrija, Velika Britanija i dr.) prakticiraju takav oblik rada s roditeljima. Iskustva ukazuju da takve škole ne poboljšavaju samo odnose između roditelja i djece, nego i partnerske odnose roditelja, te odnose u užoj i široj socijalnoj sredini.

Vrtić

Uz obitelj, vrtić je najvažniji čimbenik u rastu i razvoju djece.

Usporedno s razvojem i mijenjanjem društva mijenja se i program (kurikul) vrtićkih ustanova. Prema Programskom usmjerenju iz 1991. godine sustav ranog odgoja i obrazovanja potiče rast i razvoj svakog djeteta sukladno s njegovim individualnim potrebama, mogućnostima i sposobnostima. Suvremeno organiziran sustav odgoja i obrazovanja usmjeren je na dijete i na zadovoljavanje svih njegovih potreba.

Prema Miljak (1996), uloga odgajatelja u vrtićima doživjela je znatnu transformaciju. On više ne provodi zadani program nego aktivno sudjeluje u stvaranju i razvijanju vrtićkog kurikula. Njemu je, kao praktičaru, povjerena odgovornost da istražuje svoju praksu, tj. da izgrađuje takve postupke kojim provjerava teorijske hipoteze, potvrđuje ih ili odbacuje, redefinira i postavlja nove. Stoga, autorica ukazuje na važnost postojanja modela rada u vrtićkom kontekstu koji je podložan promjeni, usavršavanju i doradi u skladu s iskustvima iz prakse, a nije nepromjenjiv, stalan i dovršen. Zašto je to važno? Prvenstveno zato jer je dijete inteligentno i kompetentno biće koje često postavlja pitanja, kreativno i kritički gleda na svijet, spontano se izražava, manifestira želje i potrebe i ima pravo odlučivati u granicama svojih mogućnosti. Proširujući navedena promišljanja i na praktičnoj i teorijskoj razini, autorica ističe važnost spremnosti odgajatelja i stručnih djelatnika za samostalno istraživanje vlastite odgojno-obrazovne prakse.

Osim što stvara ugodno i pozitivno vrtićko ozračje, zadovoljava dječje potrebe i organizira niz poticajnih i kreativnih aktivnosti, odgajatelj je taj koji prvi (poslije roditelja) zapaža eventualna odstupajuća i rizična ponašanja predškolske djece. Kako bi uspješno preventivno djelovao na rizična ponašanja djece, odgajatelj mora znati prepoznati, razumjeti i pravilno odgovoriti na individualne razvojne specifičnosti svakog djeteta. Poticanjem prosocijalnog ponašanja, razvijanjem sposobnosti kooperacije i nenasilnog rješavanja sukoba, usklađenim odgojnim postupcima na relaciji obitelj-odgojna ustanova, osposobljavanjem djece za uvažavanje drugih i njihovih potreba i želja te stvaranjem ugodnog i poticajnog ozračja, vrtić preventivno djeluje na razvoj rizičnih ponašanja predškolske djece (Jurčević-Lozančić, 2005).

Lokalna zajednica

Svaka lokalna zajednica je posebna i specifična, a ta posebnost proizlazi iz njezine kulture, tradicije, povijesti i ljudi koji u njoj žive i rade. Lokalna zajednica je i institucija koja raspolaže javnom vlasti koja joj je omogućena zakonom.

Uloga lokalne zajednice je iznimno važna pri organiziranju i postavljanju strategija prevencije rizičnih oblika ponašanja djece i mladih. Brojna istraživanja i iskustva iz prakse pokazala su da lokalna zajednica ujedinjuje većinu potencijalno rizičnih činitelja odgovornih za pojavu niza aberacija u području psihosocijalnog funkcioniranja, ali i zaštitnih činitelja čiji je učinak uspješna prevencija i suzbijanje širenja rizičnih oblika socijalnog ponašanja djece i mladih (Bašić, 2001, prema: Mataga-Tintor, 2006).

Koliko će lokalna zajednica ulagati u kvalitetu življenja, jačanje roditeljstva, razvoj odgovornosti mladih, skrb za djecu od najranije dobi, ovisi o samoj lokalnoj zajednici čije je središte njezina uprava. U današnje vrijeme je nužno da svaka lokalna zajednica ima kvalitetno osmišljenu strategiju preventivnog djelovanja. Niz je čimbenika koji utječu na kvalitetu programa: ozračje u kojem se program provodi, suradnja između stručnjaka i institucija, politika koja podržava provedbu programa itd. (Mataga-Tintor, 2003).

Ne postoji jedinstven model prevencije koji bi bio učinkovit u svim lokalnim zajednicama. Programi prevencije su u svakoj lokalnoj zajednici specifični i drugačiji od drugih, jer su i potrebe i problemi s kojima se susreću lokalne zajednice različiti. Međutim, činjenica je da kvaliteta i uspješnost provedbe preventivnih programa ovisi, između ostaloga, i o senzibilnosti ljudi koji upravljaju lokalnom zajednicom, tj. političarima koje su građani izabrali na izborima. Samo oni političari koji su svjesni potrebe i važnosti izrade i provedbe preventivnih programa u svojoj zajednici i daju potporu i podršku stručnjacima koji ih izrađuju, učinit će svoju zajednicu otpornom i zdravom, a njezine članove zadovoljnim i sretnim.

ZAKLJUČAK

Kako djeca odrastaju uče se kontrolirati svoje emocionalne reakcije i samim time poboljšavaju svoje ponašanje. Ipak, neka djeca pokazuju visoku razinu rizičnih ponašanja koja nerijetko ostaje stabilna i kasnije tijekom vremena. Na razvoj dječjih rizičnih ponašanja djeluju brojni biološki i okolinski čimbenici. Pravodobno poduzimanje odgovarajućih preventivnih mjera pomoći će spriječiti razvoj rizičnih ponašanja u djece predškolske dobi osigurati im uspješnu tranziciju u osnovnu školu te omogućiti postizanje pozitivnih akademskih ishoda. Prevencija rizičnih ponašanja djece izazov je svima: obitelji, vrtiću, školi, lokalnoj zajednici. Kako bi se postigli dobri preventivni rezultati, svakako je nužno njihovo skladno djelovanje. Kvalitetno osmišljeni i provedeni preventivni programi osnažit će djecu i mlade i tako im omogućiti pozitivan rast i razvoj.

LITERATURA

- Bašić, J. (2000). Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži: teorijsko motrište. U: Bašić, J. i Janković, J. (ur.), *Rizični i zaštitni čimbenici u razvoju poremećaja u ponašanju djece i mladeži*. Zagreb: Povjerenstvo Vlade Republike Hrvatske za prevenciju poremećaja u ponašanju djece i mladeži i zaštitu djece s poremećajima u ponašanju, str. 31-45.
- Bašić, J. (2008). Kompetentnost odgajatelja i prevencija rizičnih ponašanja djece u predškolskim ustanovama. *Kriminologija i socijalna integracija*, 16(2), 15-27.
- Bašić, J. (2009). *Teorije prevencije: prevencija poremećaja u ponašanju i rizičnih ponašanja djece i mladih*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bouillet, D., Uzelac, S. (2007). *Osnove socijalne pedagogije*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brendgen, M., et al. (2006). Examining Genetic and Environmental Effects on Reactive Versus Proactive Aggression. *Developmental Psychology*, 42(6), 1299-1312.
- Čuturić, N. (1994). *Zabrinjava me moje dijete*. Zagreb: Školska knjiga.
- Downer, J.T., Pianta, R.C. (2006). Academic and Cognitive Functioning in First Grade: Associations With Earlier Home and Child Care Predictors and With Concurrent Home and Classroom Experiences. *School Psychology Review*, 35(1), 11-30.
- Filipović, I. (2009). Uloga obitelji u prevenciji poremećaja u ponašanju. (u): Galić, R., Koren Mrazović, M. (ur): *Prevencija poremećaja u ponašanju-stanje i perspektive*. Zagreb: Grad Zagreb, str. 23-27.

- Gershoff, E.T., et al. (2007). Income Is Not Enough: Incorporating Material Hardship Into Models of Income Associations With Parenting and Child Development. *Child Development*, 78(1), 70-95.
- Jurčević-Lozančić, A. (2005). *Izazovi odrastanja*. Petrinja: Visoka učiteljska škola.
- Katz, L.G., McClellan, E. (1999). *Poticanje razvoja dječje socijalne kompetencije*. Zagreb: Educa.
- Klaić, B. (1989). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Kotch, J.B., et al. (2008). Importance of Early Neglect for Childhood Aggression. *Pediatrics*, 121(4), 725-731.
- Ljubetić, M. (2001). *Važno je znati kako živjeti-Rano otkrivanje poremećaja u ponašanju predškolske djece*. Zagreb: Alinea.
- Margolin, G., Gordis, E.B. (2000). The Effects of Family and Community Violence on Children. *Annual Review of Psychology*, 51, 445-479.
- Mataga-Tintor, A. (2003). Osnaživanje lokalne samouprave u prevenciji društveno neprihvatljivih ponašanja djece i mladih. *Dijete i društvo*, 5 (2-3), 275-289.
- Mataga-Tintor, A. (2006). Razlike u percepciji lokalne zajednice i prevencije poremećaja u ponašanju između ključnih ljudi s obzirom na spol. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 42(2), 83-100.
- Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja*. Velika Gorica: Persona.
- Morris, P.A., Gennetian, L.A. (2003). Identifying the Effects of Income on Children's Development Using Experimental Data. *Journal of Marriage and Family*, 65(3), 716-729.
- Nazor, M., Sunko E., Šandrović-Mucalo, V. (2002). *Izazov je biti učitelj*. Split: Liga za borbu protiv narkomanije.
- Previšić, V. (2003). Obitelj kao odgojno-socijalna zajednica. U: Puljiz, V., Bouillet, D. (ur.), *Nacionalna obiteljska politika*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 191-204.
- Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece (1991), Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture Republike Hrvatske, br. 7-8.
- Rumpf, J. (2006). *Vikati, udarati, uništavati: kako postupati s agresivnom djecom*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Schultz D., Shaw, D.S. (2003). Boys' Maladaptive Social Information Processing, Family Emotional Climate, and Pathways to Early Conduct Problems. *Social Development*, 12(3), 440-460.
- Shaw, R., Wood, S. (2009). *Epidemija popustljivog odgoja*. Zagreb: V.B.Z.
- Sommers-Flanagan, R. (2006). *Kada nas dijete zabrinjava*. Lekenik: Ostvarenje.
- Woodruff, K., Lee, B. (2011). Identifying and predicting problem behavior trajectories among pre-school children investigated for child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 35(7), 491-503.

- Ziv, Y., Sorongon, A. (2011). Social Information Processing in Preschool Children: Relations to Sociodemographic Risk and Problem Behavior. *Journal of Experimental Child Psychology*, 109(4), 412-429.
- Zrilić, S. (2011). *Djeca s posebnim potrebama u vrtiću i nižim razredima osnovne škole*. Zadar: Sveučilište u Zadru.
- Živković, Ž. (2006). *Agresivnost kod djece*. Đakovo: Tempo.

POSSIBILITIES OF PREVENTING OF RISKY BEHAVIORS OF PRESCHOOL CHILDREN

ABSTRACT

With each passing day there are more and more children who show different, often unacceptable behaviours in their families, in public places in kindergartens or schools. There are many reasons why children begin to adopt patterns of risky behavior. One of them is the inability to meet the child's needs (from family, immediate and wider community) in a suitable manner.

The need of early detection of risk factors from the immediate environment of the child which may be the causes of risky behaviour are becoming increasingly important, especially because children at who are noticed early risky behavior are at risk, which would later be identified as social incompetence. Risky behaviors are signs of exposure to the risk of a child or call for help. In order to prevent occurrence of children's risky behaviors, it is necessary to act preventively. Pedagogical prevention should be well designed and implemented in the educational process. This paper will attempt to define the risk behaviors of children, will display some of the risk factors that encourage risky behavior and emphasize the importance of quality educational prevention.

KEY WORDS: *children, risk factors, risk behaviors, educational prevention*